

דף לג

'מי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור?...' - ע' במובא בסנהדרין נט, על מהות כלל זה, ומו"מ בדברי התוס' כאן.

ובבאור שיטת הרמב"ם (מלכים ט, יב) שמשמע מדבריו שבשר מפרכסת נאסר לבן נח (וכבר הקשה הרשב"א על דבריו מסוגיתנו) - ע' לחם משנה שם; שואל ומשיב תנינא ח"ב סז; מרומי שדה; משך חכמה - ראה יב, כג; וזכר יצחק ח"א לג וח"ב יד; בית ישי קז.

'עובדי כוכבים בנחירה סגי להו...' - יש מי שכתב מכאן סמך ורמז למה שנראה מתוך דברי הפסיקתא (דרב-כהנא. פרשת נח), שבהמה שמתה מאליה אסורה לנכרי. אין מותרת להם בהמה אלא ע"י שחיטה או נחירה. (הגר"פ פערלא בבאורו לספר המצוות לרס"ג - ח"ג דף רמב ואילך. והוכיח שם שכן היא דעת ראשונים. ע' תוס' להלן צא. ד"ה כמאן. וע' בספר נאות יעקב - יא.)
ואולם נראה מסתימת כל הסוגיות והפוסקים, שאין לשיטה זו יסוד להלכה. (עפ"י קהלות יעקב - ט.)

'ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, וממתין לה עד שתצא נפשה ואוכלו, אחד עובד כוכבים ואחד ישראל מותרין בו' - לכאורה נראה שזה שאמרו 'ממתין עד שתצא נפשה' אינו אלא בישראל, (וכשם ש'ומולחו יפה יפה...') לא נאמר אלא כלפי ישראל) - שהרי מצד השחיטה עצמה, הותרה הבהמה לישראל, (והאוכלו אינו עובר משום עשה דשאינו זבוח. כ"ג לכאורה), וממילא כבר הותרה לבן נח, אלא שלישראל אסורה מצד אחר - משום 'לא תאכלו על הדם', ואיסור זה לישראל נאמר ולא לבני נח. (מה גם שלדעת רש"י להלן (קכא:) איסור דרבנן הוא. ואולם ע"ש בהערות מהר"ץ חיות).
ודומה הדבר למה שכתבו האחרונים, שכל שנשחטה כראוי ודבר אחר גם לה ליפסל, כגון טרפה - אין איסור ליתן בני המעיים לגוי. (כן כתבו בתו"ח ותבו"ש ופמ"ג, ורעק"א יו"ד כז ובשו"ת - קסה. וכן המנהג בישראל למכור לנכרים בני מעיים של טרפה שנשחטה, כמוש"כ אחרונים. וכבר כתב כן התשב"ץ - ח"ג רצו).
ואולם בכגון שחיטת נכרי, כיון שהשחיטה מצד עצמה אינה כשרה - כתבו הפוסקים שאסור להאכיל ממנה בני מעיים לנכרי, ואין להם תקנה לאכול בני מעיים אלא ע"י נחירה או בשחיטת מקצת סימנים, אבל בלאו הכי - אסורים משום אבר מן החי. (כן כתב הרשב"א בתורת-הבית הארוך דף ל סע"ב - מובא בש"ך יו"ד כז. וכן צדד תשב"ץ שם).
שו"ר שיש צד לומר שאיסור שאסרו משום 'לא תאכלו על הדם' עשאוהו כאוכל קודם שחיטה, וא"כ אין חילוק בין ישראל לנכרי. וצ"ע.

- יש מן האחרונים שפלפלו בדרכים שונות למצוא טעם ומקור להלכה הפשוטה בגמרא, שבהמה שנשחטה, הגם שהיא מפרכסת, וכחיה לכל דבריה היא (ל). - מכל מקום פקע ממנה איסור אבר מן החי. ובחודשי בית מאיר (כאן) כתב 'ולדעתי היינו מדכתיב וזבחת ואכלת - מיד שנזבחה מותר אתה לאכלה. וע': בפרי מגדים - משבצות זהב כה; פרי יצחק ח"ב כג; משך חכמה - פר' נח ט, ד.

'השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם - כשרים' - ואין אומרים שמא מתים היו. (רמב"ם - מאכלות אסורות ד, יג).

וכן בא להשיענו שדם האברים שלא פרש - מותר. (עפ"י תורת הבית להרשב"א - מובא ברעק"א, ע"ש).
ובתוס' הרא"ש: נראה לי שבשביל חיה ועוף נקט, שלא תאמר כיון שכתוב אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו וכסדה בעפר - מתי יאכל, אחר שכיסהו בעפר - קמשמע לן שאינו מעכב. (וע' כיו"ב בתורת הבית להרשב"א ובחידושו.)

עוד יש מקום לבאר שבא התנא להשמיענו שלא נאמר שיסוד ענין השחיטה והכשרה, הוא הוצאת הדם – ע' לעיל כו. לשון חסיו. וע' במש"כ שם.

'השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם... ונאכלין בידים מסואבות' – כוונת המשנה, שיצא נפשה קודם שיצא הדם, ואף אם הדם יצא אחר כך – אין הדם ההוא מכשיר, שהוא דם המתה. (עפ"י חזון איש מכשירין ז, ד. וכמו שאמרו בפסחים טז: שדם התמצית אינו מכשיר, שאין קרוי 'דם' אלא זה שהנפש יוצאה בו, ולא זה שכבר יצאה הנפש מקודם).

(ע"ב) 'דלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר אלא באכילת מעשר, אבל בנגיעה דמעשר ואכילה דחולין לא פליגי' – הגם שאמרו זאת בדרך דחיה ובלשון 'דלמא' – כן הוא לפי האמת. (ומצינו עוד כיוצא בזה בתלמוד). וגם לשון 'אוסרים' אינו שייך אלא כלפי אכילה ולא בנגיעה, שאין שייך שם אלא לשון 'פוסלים'. (עפ"י ראשונים כאן; שו"ת הרשב"א ח"א תשז).
וטעם החילוק בין אכילה לנגיעה, שהרי אין במעשר דרגת שלישי-לטומאה כמו שיש בתרומה, (וכדין טבול-יום, שאוכל במעשר ואינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו – ע' יבמות עד:), אלא שעשו חכמים מעלה במעשר שלא לאכול בטומאה של דבריהם, אבל אין השני עושה בו שלישי, הלכך מותר לגעת בו. (עפ"י הרמב"ן).

ויש להדגיש שאין האיסור משום טומאת הגוף, שאם כן, גם אם לא הוכשר יהא אסור לאכול, והרי שנינו כאן שאם לא הוכשר, נאכל בידים מסואבות, אלא כשם שגזרו נטילת ידים בחולין בפת, כך גזרו במעשר אף בפרי, או בבשר הנקח בכסף מעשר – עפ"י חזו"א או"ח קכט לדף יח: ועע"ש בס' כה, א-ב שאפשר שלפי האמת אין צריך נטילה במעשר אלא בפת).

'אלא אמר רב פפא: הכא בידים תחלות עסקינן...' – וזהו שאמר התנא 'ולא יצא מהן דם נאכלים בידים מסואבות' – הא אם יצא דם, הוכשרו לקבל טומאה ואין נאכלים, כי הידים מטמאים את הבשר. ותימא, מה איסור יש באכילת חולין טמאים, ומאי נפקא מינה בכך שיאכל בשר חולין טמא?
וצריך לומר שכך הכוונה, 'ונאכלין בידים מסואבות' – ואפילו רוצה לאכול תרומה וקדשים אחר כך, וזה אי אפשר אלא אם הבשר לא נטמא, אבל אם נטמא, הלא באכילתו אכל טמא נפסל גופו לאכול תרומה וקדשים, שגזרו טומאת גויה על האוכל אכל טמא, כדלהלן. (תוס' הרא"ש. וע"ע בחדושי הנצי"ב כאן).

'הכא בחולין שנעשו על טהרת הקדש עסקינן ודלא כרבי יהושע, דתניא: רבי אליעזר אומר...' – נקט 'ודלא כרבי יהושע' ולא נקט 'ורבי אליעזר היא' – יש לומר כיון שרבי אליעזר מתלמידי בית שמאי הוא (כמו שאמרו בירושלמי ביצה א, ד), ורבי יהושע מתלמידי בית הלל, לכך נוח תמיד להעמיד כר' יהושע בכל מקום שאפשר, אבל כר' אליעזר אין נוח להעמיד אלא מדוחק. (נראה לפרש, שהנה מצאנו דעת כמה תנאים שיש שלישי בחולין, תנא דטהרות – המובא להלן לה:; וכן ר"א בר' צדוק בברייתא שם – על כן לא נקטו 'כר' אליעזר', שלא ישתמע שהיא דעה יחידאית בלבד, של תלמיד ב"ש).
או גם, משום שרבי אליעזר לא אמר בפירוש חולין שנעשו על טהרת הקדש, לכך אינו אומר 'רבי אליעזר הוא'. (עפ"י חדושי הרשב"א).

הסימן השני נטהרה מטומאת נבלה, שמצטרפות שחיטות שני הסימנים לטהרה מידי נבלה, או שמא כיון שהסימן הראשון בא גם להתיר באכילה, ואילו השני לא בא להתיר, שכבר נטרפה – אין מצטרף הסימן הראשון לשני לטהרה. ואמרו לפשוט מספקו של אילפא, שמצטרף. (וביש"ש כתב שבעית ר' זירא לא נפשטה. וע' פמ"ג סוס"י כו).

דף לג

ס. האם מותר לישראל לזמן נכרי על בני מעיים? והאם מותר לישראל או לנכרי לאכול בשר שנחתך מבית השחיטה קודם שתצא נפש הבהמה?

רב אחא בר יעקב אמר שלדעת ריש לקיש (שאמר שע"י שחיטת הקנה, נחשבת הריאה כמונחת בסל), אין לזמן נכרי על בני מעיים, שלגביו הרי הם כאבר מן החי, היות שאין השחיטה מתרת להם, אלא מיתת הבהמה, והלא המעיים נידונים כמו שהוצאו מן הבהמה קודם למיתתה. ואולם דבריו נדחו מפני הברייתא שהתירה, לישראל ולנכרי, לחתוך בשר מבית השחיטה קודם צאת נפשה, ולמלחו ולהדיחו יפה יפה (אפילו כשבא לאוכלו צלי. עפ"י ראשונים) ולהמתין עד שתצא נפשה ולאכלו – ואעפ"י שהוצא ממנה בעודה מפרכסת, הרי שכשם שלישאל יצא מידי בשר מן החי ע"י השחיטה (אלא שצריך להמתין עד שתמות משום לא תאכלו על הדם), כך גם לנכרי – שאין לך דבר שלישאל אסור ולב"נ מותר.

א. הרי"ף הביא ברייתא זו להלכה. ואולם מדברי הרמב"ם משמע שפסק שבשר מפרכסת אסור לב"נ. ב. התוס' צדדו שריש לקיש אינו סובר כלל זה, אין לך דבר שלישאל מותר ולב"נ אסור. ולשיטתו אין מזמנים נכרי על בני מעיים. אלא שקשה על כך מהברייתא, וכן ממשנה להלן קב. – ע"ש בתוס'. ג. באופן שהשחיטה לא התירה לישראל, כגון בשחיטת גוי או בבהמה טמאה – אסור הבשר גם לנכרי, שהרי גם לישראל אינו מותר. רשב"א ועוד. ואולם בטרפה שנשחטה – מותר לנכרי, שאיסור דבר אחר גרם לה. (פוסקים).

סא. א. האם בשר קודש צריך הכשר לקבל טומאה?

ב. האם דם קדשים מכשיר את האכלין לקבל טומאה?

א. קיימא לן חיבת הקדש מכשרת לקבל טומאה ואין צריך הכשר נוסף. וע"ע להלן לה-לו.

ב. אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: דם קדשים אינו מכשיר (על הארץ תשפכנו כמים – הא דם שאינו נשפך לארץ כמים, אינו מכשיר).

סב. א. מהי דרגת טומאת סתם ידיים – ומה דינם לחולין, למעשר, לתרומה ולקודש? ומה דין דבר הטעון ביאת

מים מדברי סופרים, לענין כל אלו?

ב. הכניס ידיו לבית המנוגע – מה דינו?

ג. האם יש שלישי-לטומאה בחולין?

א. חכמים גזרו על סתם ידיים שהן טמאות, וטעונות ביאת מים. ודרגת טומאתם – שני לטומאה; – ומותר בחולין בנגיעה ובאכילה (מלבד אכילת פת המצרכת נטילת ידיים. וכן גזרו על דבר שטיבולו

במשקה), ופוסל את התרומה במגען, ומטמא את הקודש ('מטמא' כלומר, מגען נעשה שלישי לטומאה, ואותו שלישי פוסל את מגעו בקודש, להיות רביעי). ולענין מעשר – לר"מ, מותר באכילת מעשר-שני, וחכמים אוסרים. ואמרו בגמרא שלא אסרו חכמים אלא אכילת מעשר, ולא נגיעה. (ואעפ"י שאמרו כאן בלשון 'דלמא' – נראה שכן הוא האמת. תוס' ועוד. וע' חו"א מכשירין ד, ז שהעיר על השמטת הרמב"ם שהטמא מדברי סופרים אסור במעשר).

וכן הדין בכל דבר הטעון ביאת מים מדברי סופרים ולא מדאוריתא.

ב. הכניס ידיו לבית המנוגע – מן התורה אין כאן טומאה, שביאה במקצת לא שמה ביאה. אלא שחכמים גזרו טומאה על הידים; לר' עקיבא גזרו עליהם להיות ראשון-לטומאה, שעשאום כגופו שנטמא. ולחכמים – שניות, כשאר טומאת ידים. (ונפקא מינה, שאפילו נטלם ומיד הכניסם ולא נגעו בשום דבר – הרי הם שניות מחמת ביאה).

בדינם של ידים שהם ראשון-לטומאה – נחלקו תנאים; לתנא קמא, לא הוזכרו להיות תחילות אלא לגבי תרומה וקודש, אבל לא לחולין. ולר' אלעזר בר"ש – אף לחולין, (ופוסלים את מגען).

ג. אין דרגת שלישי-לטומאה בחולין, מלבד לדעת ר' עקיבא (וכל כלי חרש... יטמא – יטמא אחרים. ואין הלכה כמותו אלא כסתם מתניתין בטהרות ב, ג). ואף לשיטתו אפשר דוקא בטומאה דאוריתא, אבל טומאה דרבנן (כגון ב"ח דבר שגזרו חכמים) – אינה עושה שלישי בחולין. (וכתבו התוס' שלרב אסי (בסוטה ל), גם בטומאה דרבנן אמר ר' עקיבא שני עושה שלישי בחולין).

ואולם חולין שנעשים על טהרת התרומה (בפירות, שיש במינם תרומה) – יש בהם שלישי. וכן חולין שנעשו על טהרת הקודש, מלבד לדעת ר' יהושע אליבא דר' הושעיא, אין שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש, וכן דעת תנא דברייתא להלן. (וכן פסק הרמב"ם. והראב"ד השיגו).

דפים לג – לה

סג. מהו דין טומאתו של האוכל אכלין טמאים בדרגות דלהלן?

א. האוכל אכל ראשון.

ב. אכל שני.

ג. אכל שלישי של חולין.

ד. אכל שלישי של תרומה.

א. האוכל אכל ראשון (לפחות חצי פרס, (שהוא שתי ביצים לשיטת רש"י, או ביצה ומחצה – להרמב"ם. ולרבנו תם גזרו מאוחר יותר גם על אכילת כביצה) – לרבי אליעזר, נעשה גופו ראשון, להיות מגעו שני, (שלישיתו עשו את האוכל כמאכל. ואל תתמה, שהרי מצינו אוכל שאף חמור מן המאכל – בנבלת עוף טהור).

לרבי יהושע, נעשה גופו שני (ופוסל את התרומה במגע, ומטמא קודש. לשיטתו המאכל חמור מן האוכל, שהרי המאכל בכביצה והאוכל בחצי פרס (לגזירה קדמונית. עתוס'). ודין נבלת עוף – חידוש הוא ואין למדים משם).

ב. האוכל אכל שני – נעשה גופו שני, (ואפילו לר' יהושע, כאן עושים את האוכל כמאכל, לפי שמצינו שאכל שני עושה אכל שני ע"י משקין).

ג. האוכל שלישי-לטומאה של חולין – לר' אליעזר, נעשה גופו שלישי, שהאוכל כמאכל. לר' יהושע, נעשה גופו שני לקודש. ופרש רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, שמדובר דוקא בחולין שנעשו על טהרת תרומה, שטהרתה נחשבת כטומאה כלפי קודש, הלכך אנו דנים אותו כאילו אכל קודש שני, שנעשה גופו שני. ולענין תרומה – מותר במגעה, ומ"מ נפסל גופו מלאכול בתרומה, (שלענין זה נעשה אוכל כנאכל, להיות שלישי. עולא). אבל בחולין שנעשו על טהרת הקודש – לא נעשה גופו שני. ואף אפשר שאין קים כלל שלישי בחולין שנעשו עטה"ק, ומחלוקת תנאים בדבר. וכעין זה אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא, שהאוכל שלישי של חולין שנעשה עטה"ק – טהור לאכול קדשים. (וכ"ש תרומה. תוהרא"ש. וכ"מ בתוס'). ודבריו ייתכנו הן לר' אליעזר הן לר' יהושע, שסובר ששניהם לא דיברו אלא בחולין שנעשו על טהרת תרומה. עפ"י תוס'. וע' מהרש"א מהדו"ב ובלשון התורא"ש). ואילו ר' אסי בשם ר' יוחנן בשם ר' ינאי אמר, שהוא הדין באוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש – נעשה גופו שני לקדש. (וכן דעת עולא – לפי הפירוש השני שברש"י. וכן לפרוש התוס' בד"ה האוכל שלישי וד"ה בחולין).

ד. האוכל שלישי של תרומה – דינו כאוכל חולין שנעשו על טהרת התרומה, שמותר בנגיעת תרומה אך אסור לאכלה. (ר' יונתן בשם רבי).

דפים לד – לה

- סד. א. האם מותר לאכול מאכל שלישי של חולין, שמעורבת בו תרומה?
ב. האם מותר לאכול אכלין טמאים שעל ידיהם יטמא גופו של האוכל?
ג. בגדי אוכלי תרומה – מה דינם לגבי אוכלי קודש? בגדי עם הארץ – מה דינם אצל הפרושים?
ד. האם מותר להגיע תרומה באכל של קודש?
ה. רביעי לקודש – מעלה דרבנן היא או מדאורייתא?
ו. אכל שלישי של חולין – האם הוא מטמא קודש?
- א. שנינו, מאכל שלישי נאכל בנויד הדמע (= מרק שיש בו תבליני תרומה). ופרשו (אליבא דעולא), שמדובר כאשר אין כזית תרומה בכדי אכילת פרס.
לפי הפירוש הראשון המובא ברש"י (שדוההו), וכן נקטו בתוס' לעיקר, מדובר בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ואעפ"י שהאוכל מאכל שלישי נפסל מלאכול בתרומה, כאן לא גזרו, הואיל ואין בתרומה כזית. (ואעפ"י שחצי שיעור אסור בכל מקום, כאן שהוא איסור דרבנן וגם ע"י תערובת – לא גזרו. רש"י ומהר"ץ חיות בבאור דהתוס'. וע"ע שו"ת דובב מישרים ח"א מט; קיא, א).
אבל לפירוש שנקט רש"י לעיקר, אין מותר אלא בחולין גרידא, שלא נעשו על טהרת תרומה. (ואין בו טומאת-שלישי כלל, לכך מותר לאכלו. ואעפ"י שמעורבת בו מעט תרומה, לא נטמא המאכל כלל).
- ב. מרש"י משמע שנקט שאסור לאכול מאכל טמא משום שעל ידי כך יטמא גופו, (וטומאת גויה אסורה למ"ד דאורייתא ולמ"ד מדרבנן). ואילו התוס' ושאר ראשונים חולקים, שאין איסור בדבר אלא אם בא לאכול תרומה או קדש, או ברגל.